

Obchody XIV Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holocaustu oraz Rocznicy Powstania w Getcie Warszawskim - wystawy i spotkania w Archiwum Państwowym w Rzeszowie

Obchody XIV Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holocaustu w 2022 roku zorganizowano na Podkarpaciu w kilkunastu miejscowościach oraz licznych instytucjach. W Archiwum Państwowym w Rzeszowie 26 stycznia otwarto wystawę pt. „Życie społeczności żydowskiej w Rzeszowie przez pryzmat dokumentów źródłowych”, której towarzyszyła promocja opracowanej przez Krzysztofa Łyko publikacji *Pamiętnik Salomona Goldreicha: A na niebie pojawiła się kometa...* (Rzeszów 2021).

W trudnych okolicznościach pandemii wystawę można było oglądać jedynie wirtualnie na stronie internetowej Archiwum oraz w mediach społecznościowych. Po zniesieniu obostrzeń sanitarnych w kwietniu 2022 roku mogliśmy z radością udostępnić wystawę zwiedzającym i zainteresowanym oraz połączyć ją z wystawą z okazji 79 rocznicy wybuchu powstania w getcie warszawskim i z akcją „Żonkile”, prowadzoną przez Muzeum Historii Żydów Polskich w Warszawie. W ramach wystaw można było zapoznać się z bardzo różnymi dokumentami z zasobu Archiwum Państwowego w Rzeszowie, dotyczącymi zarówno społeczności żydowskiej w ogóle, jak i rodziny Salomona Goldreicha. Były to m.in.: zdjęcia, fragmenty ze spisów ludności miast: Łańcuta, Mielca i Rzeszowa, arkusze ocen, świadectwa i sprawozdania szkolne, akta metrykalne, kartoteki meldunkowe etc. Szczególnie ciekawe dla odwiedzających były także wielkoformatowe kopie obwieszczeń niemieckich władz okupacyjnych, dotyczące chociażby zakazu hodowli gołębi czy zbliżania się Żydów do brzegów Wisłoka. Zwiedzający mogli także wysłuchać krótkiej prelekcji pracownika Archiwum Państwowego w Rzeszowie Krzysztofa Łyko. Celem wystawy było wielopłaszczyznowe ukazanie warunków życia mieszkańców Rzeszowa pomiędzy końcem XIX wieku a rokiem 1945.

Wystawy wzbogaciło spotkanie z Aronem Halberstamem – absolwentem szkoły rabinicznej w Jerozolimie, pasjonatem historii i dziedzictwa Żydów, szczególnie historii dynastii chasydzkich w Galicji w okresie międzywojennym i wojennym. Poruszane na spotkaniu sprawy życia codziennego Żydów oraz ich zagłady były,

zarówno dla młodzieży, jak i innych gości, okazją do poszerzenia wiedzy, nie tylko na temat Holocaustu. Tym bardziej, że młodzi ludzie stanowią grupę, która nie jest obciążona tradycją ze stereotypami niechętnymi Żydom. Do wystawy wybrano dokumenty, które z jednej strony oddają prawdę o tamtych czasach, a z drugiej – nie epatują nadmiernym okrucieństwem i przemocą. Obraz życia w *Me'a Sze'arim* – jednej z najstarszych dzielnic w Jerozolimie, zamieszkałej głównie przez chasydów, wywoływał wiele emocji i niezliczone pytania młodzieży uczestniczącej w spotkaniach.

Gościliśmy również dr. Roberta Borkowskiego – historyka, regionalistę, specjalizującego się w historii nowożytnej Polski, autora wielu publikacji, głównie dotyczących Głogowa Małopolskiego.

Możliwość zwiedzania wystaw została poszerzona o niezwyklej premierę literacką, której przedmiotem był *Pamiętnik Salomona Goldreicha: A na niebie pojawiła się kometa...* Całość imprezy dopełniło spotkanie z twórcami tego opracowania – Krzysztofem Łyko z Archiwum Państwowego w Rzeszowie oraz Karoliną Ożóg, tłumaczką z języka hebrajskiego i jidysz, a także z Aronem Halberstamem. Moderatorem dyskusji była Grażyna Bochenek, dziennikarka i wykładowca jednej z rzeszowskich uczelni, autorka wielu publikacji i książki o Fredzie Zinnemannie. Zgromadzeni goście brali czynny udział w dyskusji, zadając pytania i komentując treści *Pamiętnika...* Każdy z obecnych mógł otrzymać bezpłatny egzemplarz. Jeszcze długo po oficjalnym zakończeniu spotkania toczyły się rozmowy i dyskusje, koncentrujące się wokół religii, zwyczajów i życia codziennego ortodoksyjnych Żydów. Temat ten, choć mało znany, okazał się być ogromnie ciekawy dla zebranych gości.

Tekst pamiętnika, pisanego w języku hebrajskim i jidysz, trafił do rąk Krzysztofa Łyko dzięki uprzejmości śp. Yacova Blasbalga – długoletniego „genealoga” swojej rodziny, korzystającego z zasobów Archiwum Państwowego w Rzeszowie. Przetłumaczony i opatrzony komentarzami przez Karolinę Ożóg, został opracowany i wzbogacony źródłami archiwalnymi przez Krzysztofa Łyko. Autorem i bohaterem pamiętnika jest Salomon, głowa rodziny Goldreichów, rzeszowski Żyd urodzony ponad sto lat temu. Człowiek wykształcony jak na tamte czasy, z otwartym umysłem. Pochodził z szanowanej, nauczycielskiej rodziny, która cieszyła się uznaniem społeczności Rzeszowa. Zapiski Salomona traktują o życiu codziennym, religijnym i rodzinnym. Opisują podróże, informują o cenach produktów, jarmarkach i epidemii cholery. Szczególnie dużo miejsca poświęcił obserwacjom pogody, szczególnie silnych mrozów, opadów czy widocznym akurat na niebie ciałom niebieskim. Wydawcy *Pamiętnika...* mają nadzieję, że daje on możliwość poznania motywów działania ówczesnych ludzi, ich hierarchii wartości, a także żywego i autentycznego spojrzenia na historię, przez co stanie się efektywnym sposobem dotarcia do współczesnej młodzieży.

Uczestniczący w spotkaniach nauczyciele, jak i uczniowie, podkreślali, że w organizowanych przez Archiwum Państwowe w Rzeszowie „żywych lekcjach historii”, połączonych z wystawami, można nie tylko dowiedzieć się, co spotkało żyjących tu kiedyś ludzi, ale także poczuć tę przeszłość i poddać refleksji wydarzenia, które odcisnęły niezatarte piętno na kulturze europejskiej. Lekcje – warsztaty są źródłem inspiracji, jak można łagodzić czy eliminować postawy antysemickie i ksenofobiczne. Proponują spojrzenie na nauczanie o Holokauście jako na drogę do kształto-

wania wartości i postaw uniwersalnych, jak: tolerancja, wolność, sprawiedliwość, demokracja, poszanowanie indywidualności i różnorodności.

Opinie młodzieży wpisują się w bardzo ważny dyskurs pomiędzy nauczaniem o Holokauście i emocjonalnym podejściem w mówieniu o trudnej przeszłości.

Izabella Frużyńska

ORCID 0000-0002-7979-0775

DOI:10.30657/pha.34.2022.17

(Archiwum Państwowe w Rzeszowie)

e-mail: izabella.fruzynska@rzeszow.ap.gov.pl

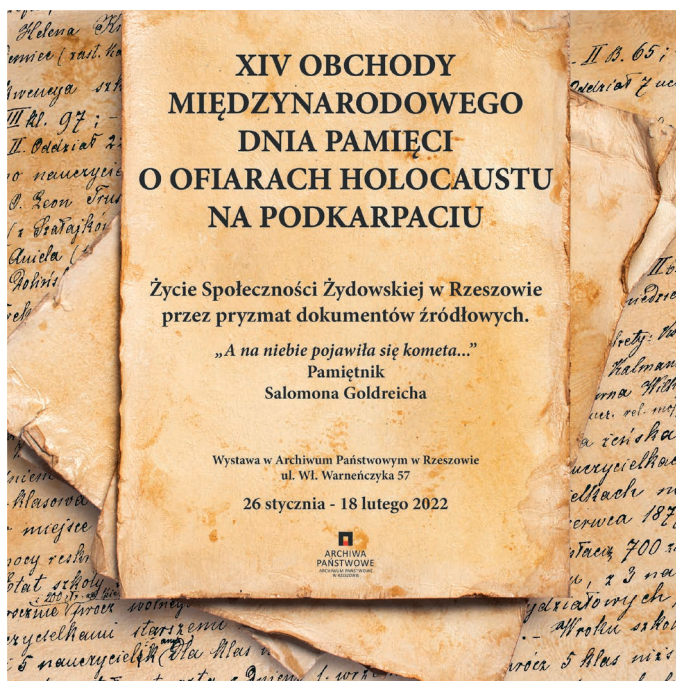
Krzysztof Łyko

ORCID 0000-0001-6223-867X

DOI:10.30657/pha.34.2022.17

(Archiwum Państwowe w Rzeszowie)

e-mail: Krzysztof.lyko@rzeszow.ap.gov.pl

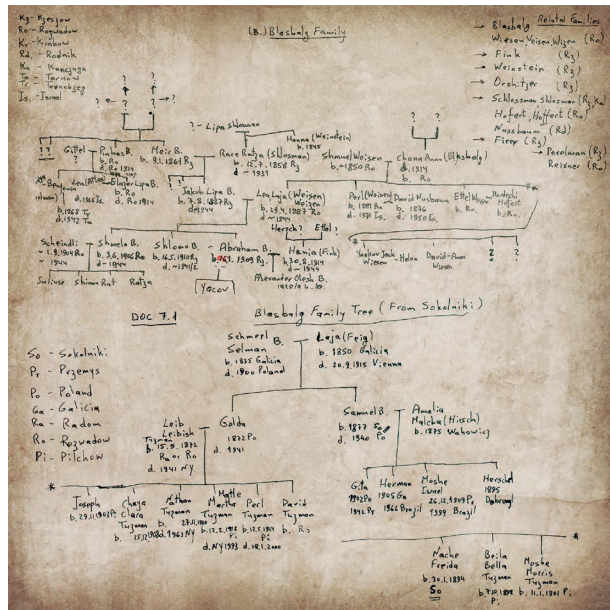
Fot. 1 – fot. Marek Gieroń

Fot. 2 – fot. Marek Gieron

Fot. 3 – fot. Marek Gieron

Fot. 4 – Drzewo genealogiczne Yacova Blasbalga, fot. Marek Gierof

Fot. 5 – fot. Marek Gierof

Fot. 6 – Spotkanie p. Arona Halberstama z młodzieżą, fot. Marek Gieroi

Fot. 7 – fot. Marek Gieroi

Fot. 8 – fot. Marek Gieroń

Fot. 9 – fot. Marek Gieroń

Fot. 10 – Spotkanie autorskie p. Krzysztofa Łyko, prowadzone przez p. Grażynę Bochenek, fot. Marek Gieron

Fot. 11 – Podpisywanie egzemplarzy autorskich, fot. Marek Gieron